

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ЗА ПРОФІЛЕМ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ

Єфанова Валентина, Смірнова Зоя, Хуртик Дмитро, Резніченко Нелля, Бобровський Олексій

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація

Актуальність теми. Практика за профілем майбутньої професії відіграє виняткову роль не тільки в прищепленні теоретичної інформації, але й практичних умінь і навичок у підготовці майбутніх тренерів з виду спорту. **Мета дослідження** – обґрунтувати теоретичні засади формування компонентів професійної готовності здобувачів освіти у процесі проходження практики за профілем майбутньої професії. **Методи дослідження:** загальнонаукові – аналіз, порівняння, систематизація, узагальнення науково-методичної літератури, педагогічне тестування, методи математичної статистики. У тестуванні взяли участь 50 здобувачів освіти спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» Національного університету фізичного виховання і спорту України. **Результати дослідження та ключові висновки.** Охарактеризовано сучасний погляд на формування готовності студентів до професійної діяльності у процесі проходження практики за профілем майбутньої професії. Обґрунтована структура готовності майбутніх тренерів до професійної діяльності як сукупність мотиваційного, креативного і рефлексивного компонентів. Увагу акцентовано на тому, що з позицій сьогодення важливого значення набуває розроблення нових підходів до змісту й організації практики за профілем майбутньої професії, які стимулюють активність майбутніх тренерів до оволодіння професійно орієнтованими знаннями, вміннями й навичками. Показано, що існує потреба в теоретичному обґрунтуванні форми, змісту (діагностичної, організаторської, комунікативної та мотиваційної функцій) і структури практики за профілем майбутньої професії як необхідної умови формування

FORMATION OF STUDENTS' READINESS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF PRACTICE ACCORDING TO THE PROFILE OF THE FUTURE

PROFESSION. Ephanova Valentyna, Smirnova Zoia, Khurtyk Dmytro, Reznichenko Nellia, Bobrovskiy Oleksii

Abstract

Team Actuality. Practice according to the profile of the future profession plays an exceptional role not only in instilling theoretical information, but also practical abilities and skills in the training of future sports coaches. **The purpose of the research** – to substantiate the theoretical foundations of the formation of the components of professional readiness of students in the process of practice according to the profile of the future profession. **Research methods:** general scientific – analysis, comparison, systematization, generalization of scientific and methodical literature, pedagogical testing; methods of mathematical statistics. 50 students of the specialty 017 "Physical culture and sports" of the National University of Physical Education and Sports of Ukraine took part in the testing. **Research results and key conclusions.** The modern view on formation of readiness of students' for professional activity in the course of practice according to the profile of the future profession. The structure of the coach's readiness for future professional activity as a set of motivational, creative and reflective components is substantiated. Emphasis is placed on the fact that from today's standpoint it is important to develop new approaches to the content and organization of industrial practice, which stimulate student activity to master professionally oriented knowledge, skills and abilities. It is shown that there is a need for theoretical justification of the form, content (diagnostic, organizational, communicative and motivational functions) and structure of production practice, as a necessary condition for the formation of

готовності майбутніх тренерів до професійної діяльності. readiness of future coaches for professional activity.

Ключові слова: професійна готовність, тренер, практична підготовка, практика за профілем майбутньої професії.

Key words: professional readiness, physical culture, practice according to the profile of the future profession

Постановка проблеми. Практика за профілем майбутньої професії – необхідний етап у підготовці майбутніх фахівців фізичної культури і спорту. Вона проходить в умовах максимально наближених до справжніх умов майбутньої професійної діяльності. Дана практика спрямована на закріплення знань теоретичного курсу з теорії спортивного тренування та теорії і методики обраного виду спорту, а також теорії і методики викладання спеціальних дисциплін [1, 3].

Практика за профілем майбутньої професії тренера з обраного виду спорту спрямована на практичне пізнання закономірностей і принципів професійної діяльності. Вона спрямовує інтеграції знань, отриманих здобувачем освіти під час теоретичного навчання. Практична діяльність спонукає здобувача освіти шукати питання щодо змісту, методів і форм професійної діяльності в галузі фізичної культури і спорту, а саме виконання обов'язків тренера з обраного виду спорту [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування професійної готовності майбутніх тренерів з обраного виду спорту обґрунтовано у працях вітчизняних фахівців Н. Волянюка, І. Котика, А. Линенко, О. Свєртнєва, Л. Голуба й інших, аспекти фахової підготовки майбутніх тренерів у закладах вищої освіти – Р. Клопова, А. Сватєєва, Л. Суцєнко й інших, умови виробничої практики – Л. Аврамчука, М. Аузіна, О. Блінова, І. Котика, Р. Попелюшко. Теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх тренерів до професійної діяльності у процесі проходження практики за профілем майбутньої професії засвідчив актуальність цього питання і переконав, що напрацьовані матеріали потребують подальшого осмислення й аналізу.

Мета дослідження – обґрунтувати теоретичні засади формування компонентів професійної готовності здобувачів освіти у процесі проходження практики за профілем майбутньої професії.

Методи дослідження: загальнонаукові – аналіз, порівняння, систематизація, узагальнення науково-методичної літератури, педагогічне тестування, методи математичної статистики.

У тестуванні взяли участь 50 здобувачів вищої освіти спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Результати дослідження та їх обговорення. Готовність до професійної діяльності розглядається науковцями [1, 5, 6, 8, 12 та ін.] як складне соціально-педагогічне явище, що містить у собі комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості та систему професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, які забезпечують успішність реалізації професійно-педагогічних функцій. Професійна готовність як якісне новоутворення формується тільки у процесі певної діяльності. З іншого боку, майбутній тренер має бути підготовленим до керівництва різними видами

діяльності. Цим зумовлено необхідність визначення різних видів готовності та формування її у майбутніх тренерів з обраного виду спорту. Водночас зазначимо, що у дослідженнях існують різні трактування поняття «готовності до педагогічної діяльності», що зумовлено розбіжністю наукових підходів і специфікою того виду діяльності, що був об'єктом наукового аналізу [6]. Основними поняттями, що складають інтерес для нашого дослідження є визначення сутності готовності майбутнього тренера до формування компонентів професійної готовності у процесі проходження практики за профілем майбутньої професії.

Наведемо визначення поняття готовності, подані науковцями в працях. Так, на думку А. Ліненко, готовність розуміється як цілісне утворення, що характеризує емоційно-когнітивну і вольову мобілізаційність суб'єкта в момент його включення в діяльність певного спрямування [6, с. 56]. Н. Волянчук готовність до професійного саморозвитку визначає як складноструктуроване утворення, яке забезпечує необхідні внутрішні умови для успішного професійного саморозвитку майбутнього тренера-викладача [1].

Поняття «готовність» (за В. Крутецьким) – налаштування особистості на певну поведінку, установку на активні й доцільні дії, пристосування особистості для успішних дій, що обумовлені мотивами й психічними особливостями особистості; придатність до діяльності, котра виявляється в активному позитивному ставленні до неї, схильності займатися нею та переходить на високому рівні розвитку в особливу захопленість [1, 6].

Готовність передбачає наявність певних знань, умінь і навичок, готовність до подолання перешкод, що виникають у процесі дії, приписування особистісного сенсу виконуваних дій. Готовність тренера виникає внаслідок спортивного досвіду, що ґрунтується на формуванні позитивного ставлення до діяльності, усвідомленні мотивів і потреб у ній, об'єктивації її предмета і способів взаємодії з ним [1, 4].

Н. Волянчук виокремив підструктури професійної готовності тренера-викладача: спеціальну (знання виступають засобом і результатом творчості), методичну (професійні уміння та навички), соціально-психологічну (обізнаність у сфері спілкування), диференціально-психологічну (індивідуальний підхід), психофізичну (сформованість професійно значущих особистісних якостей), фізичну (стан здоров'я та фізична підготовленість) і аутопсихологічну (самовдосконалення) [1].

Структуру готовності тренера до майбутньої професійної діяльності вчені розглядають як сукупність мотиваційного, креативного і рефлексивного компонентів, що взаємообумовлені та пов'язані між собою [8].

Мотиваційний компонент готовності до майбутньої професійної діяльності виражає усвідомлене ставлення тренера до інноваційних технологій, що широко застосовуються в сучасних умовах. У тренерській практиці інноваційні старання фахівця можуть бути обумовлені різними мотивами (підвищення ефективності навчально-тренувального процесу, намагання привернути до себе увагу, здобути визнання тощо), справжню суть яких з'ясувати буває нелегко, оскільки з часом вони можуть змінюватися. Саме мотиваційний компонент професійної готовності майбутніх

тренерів має на меті пробудити і закріпити у здобувачів освіти позитивні емоції у процесі колективної навчально-тренувальної діяльності, викликати інтерес, допитливість і бажання до самостійного розмірковування і, як наслідок, формувати прагнення до пошукової діяльності. Формування мотиваційного компонента під час проходження практики за профілем майбутньої професії повинно створювати у колективі особливий емоційний мікроклімат, який стимулює інтелектуальні почуття як здобувачів освіти, так і юних спортсменів: здивування, зацікавленість, захоплення, інтерес, задоволення від усвідомлення переборення труднощів. Тренер має володіти не тільки знанням з теорії та методики спортивного тренування, а також логічним і творчим мисленням, здатністю до узагальнення матеріалу, оригінальністю, інтуїцією, емоційністю (емпатією), бути допитливим, мати почуття гумору та творчо відноситися до роботи. Когнітивний компонент готовності тренера до майбутньої професійної діяльності об'єднує сукупність знань про сутність і специфіку інноваційних технологій, їх види й ознаки, а також комплекс умінь і навичок із застосуванням інноваційних технологій у структурі професійної діяльності [2].

Креативний компонент готовності тренера до інноваційної професійної діяльності реалізується в оригінальному розв'язанні завдань навчально-тренувальної, виховної й організаційної діяльності, в імпровізації, експромті. Його важливість породжена творчим характером інноваційної діяльності. Ознаками креативності є здатність до створення нового, нетрадиційний підхід до організації навчально-виховного процесу, вміння творчо вирішувати будь-які професійні проблеми, взаємодіяти з вихованцями, колегами, батьками дітей, уміння розвивати креативність спортсменів, що втілювалася б у їх поведінці [1].

Рефлексивний компонент готовності до професійної діяльності характеризує пізнання й аналіз тренером явищ власної свідомості та діяльності. Реалізується цей компонент через такі рефлексивні процеси як саморозуміння та розуміння іншого, самооцінювання й оцінювання іншого, самоінтерпретація й інтерпретація іншого. Під час проходження практики за профілем майбутньої професії активізація рефлексивної позиції пов'язана з орієнтацією тренера на саморозвиток. Джерелом цього процесу є система усвідомлених майбутнім фахівцем суперечностей у своїй професійній діяльності [5].

Професійна готовність до тренерської роботи повинна відповідати професійним вимогам: бути результатом професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі фізичної культури і спорту, здатним реалізувати сформовані професійні компетенції в процесі виконання професійних функцій тренера; забезпечувати професійне виконання тренерської роботи, підлітків і молоді в просторі фізичної культури [9]. Професійна діяльність тренера має складну структуру. Відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики, ця діяльність передбачає: наявність високого рівня знань у галузі біологічних і психологічних процесів, що відбуваються в період активного зростання та фізичного розвитку юного спортсмена; володіння засобами, методами і формами педагогічного і тренувального впливу; наявність високої фізичної та спортивно-технічної підготовки; наявністю розвинених педагогічних здібностей, сформованості

певних рис і якостей особистості, що комплексно забезпечують готовність тренера до здійснення професійної діяльності [2, 7, 10].

Так як практика за профілем майбутньої професії є невід'ємною складовою формування готовності майбутнього тренера до його професійної діяльності, важливо чітко визначити й обґрунтувати її мету та завдання, а також враховувати умови, необхідні для успішного пристосування особистості до виконання службових обов'язків. Виконання діагностичної, організаторської, комунікативної та мотиваційної функцій практикантами забезпечує необхідні умови для формування їх готовності до майбутньої професійної діяльності.

Практика за профілем майбутньої професії проходить в умовах максимально наближених до майбутньої професійної діяльності, які й визначають необхідність активізувати самостійну роботу здобувача освіти під час виконання різноманітних навчальних завдань. Практика за профілем майбутньої професії здобувачів вищої освіти спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» спрямована на закріплення теоретичних знань, отриманих за час навчання, формування загальних і фахових компетентностей, набуття професійних умінь і практичних навичок [3, 11, 13, 14].

Для визначення рівнів готовності до професійної діяльності у процесі проходження практики за профілем майбутньої професії ми провели опитування здобувачів освіти III-IV курсів (50 респондентів) спеціальності 017 «Фізична культура і спорт». Користуючись розробленими критеріями, ми виділили 3 рівні готовності майбутніх тренерів до професійної діяльності: високий, середній, низький.

Високий рівень (90-100 % правильних відповідей) сформованості професійної готовності констатували за умов, що майбутні тренери володіють глибокими, ґрунтовними знаннями системи основних понять, необхідних для професійної діяльності; оптимальним рівнем оволодіння професійно значущими вміннями та навичками у повному обсязі; спроможністю самостійно формувати орієнтовну основу діяльності; проявом творчого підходу до діяльності.

Середній рівень (60-89 % правильних відповідей) визначали за умов прояву несистематизованих знань; при достатньому рівні оволодіння вміннями і навичками, однак у неповному обсязі; при недостатньому володінні всією низкою дій, необхідних для професійної діяльності; слабкому прояві творчої діяльності; є ознаки прояву репродуктивної діяльності.

Низький рівень (до 59 % правильних відповідей) підготовки фіксували при умові поверхневих знань, недостатньому рівні оволодіння професійно значущими вміннями та навичками; засвоєнні лише окремих елементів орієнтовної основи професійної діяльності; відсутності умінь самостійно будувати логічну структуру діяльності.

У результаті проведеного тестування було встановлено, що рівень готовності майбутніх тренерів до професійної діяльності взагалі є середній, їхні знання несистематизовані та відображаються поверхневими уявленнями про професійну діяльність. Так, із загальної кількості здобувачів освіти, які брали участь у тестуванні, жодний не виявив високого рівня професійної підготовки. Тільки 74,5 % майбутніх

тренерів дійшли до середнього рівня, 25,5 % тестованих проявили низький рівень професійної підготовки.

Дискусія. Науковцями [1, 2, 6, 7, 8, 9] визначено теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх тренерів у сучасних умовах, доведено, що сутністю професійної підготовки є система змістовно-педагогічних та організаційно-методичних заходів, спрямованих на забезпечення готовності здобувачів освіти до майбутньої тренерської діяльності. Аналіз результатів досліджень, наявних у доступній нам науковій літературі [4, 5, 7, 11, 15], засвідчує відсутність єдиного підходу щодо тлумачення кола понять, які характеризують процес професійної підготовки майбутніх тренерів з обраного виду спорту.

Нами підтверджено, доповнено та розширено дані науковців Н. Волянюка, М. Козія і О. Свєртнева щодо важливості практики за профілем майбутньої професії як необхідного етапу в підготовці майбутніх фахівців фізичної культури і спорту.

Висновки. Нами обґрунтована структура готовності тренера до майбутньої професійної діяльності як сукупність мотиваційного, креативного і рефлексивного компонентів. Практика за профілем майбутньої професії у спортивній школі є важливим етапом підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» з професійною орієнтацією на теорію та практику підготовки тренера з обраного виду спорту, яка надає можливість формувати кожен компонент професійної готовності для майбутньої роботи за фахом.

Перспективи подальших досліджень полягають у продовженні пошуку, обґрунтуванні та впровадженні оптимального поєднання засобів і методів формування готовності майбутнього тренера до професійної діяльності.

Список літературних джерел

1. Волянюк Н. Ю. Готовність до професійно-педагогічної діяльності тренера-викладача, як показник суб'єктності. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2004. Т. IV, вип. 1. С. 90-96.
2. Клопов Р. В. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій. Автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Вінниця, 2012. 40 с.
3. Козій М. К. Психолого-педагогічні умови удосконалення педагогічної практики студентів. Київ. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2020. 141 с.
4. Корносенко О. Професійна підготовка майбутніх фітнес-тренерів як педагогічна проблема. Молода спортивна наука України. 2016. Вип. 20, т. 3/4. С. 85-91.
5. Котик І. О. Роль рефлексії у формуванні готовності до вибору професії. Практична

References

1. Volianiuk, N. Yu. (2004). Readiness for professional and pedagogical activity of a trainer-teacher as an indicator of subjectivity. Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy, 4(1), 90-96. [in Ukrainian].
2. Klopov, R. V. (2012). Theory and practice of professional training of future specialists in physical education and sports with the use of information technology. (Extended abstract of D. dis.). Vinnytsia, 40. [in Ukrainian].
3. Kozii, M. K. (2020). Psychological and pedagogical conditions for improving the pedagogical practice of students. Kyiv: Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova, 141. [in Ukrainian].
4. Kornosenko, O. (2016). Professional training of future fitness trainers as a pedagogical problem. Moloda sportyvna nauka Ukrainy, 20(3-4), 85-91. [in Ukrainian].
5. Kotyk, I. O. (2018). The role of reflection in the formation of readiness to choose a profession.

- психологія та соціальна робота. 2018. № 3. С. 67-71.
6. Линенко А. Ф. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності. Педагогіка і психологія. 2019. № 1. С. 125-132.
 7. Сватєв А. В. Організація професійної підготовки тренерів-викладачів до майбутньої професійної діяльності у вищих навчальних закладах України. Педагогіка, психологія та медикобіологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2011. С. 125-132.
 8. Свєртнєв О. А., Голуб Л. О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики. Науковий часопис [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2019. Вип. 5. С. 161-165.
 9. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект). Запоріжжя: ЗДУ, 2003. 442 с.
 10. Knight J. New rationales driving internationalization. International Higher Education. 2019. Vol. 34. P. 3-5.
 11. Kuh G. D. High-impact educational practices. High-impact educational practices: What they are, who has them, and why they matter. Washington, DC: Association of American Colleges and Universities, 2018. P. 13-30.
 12. Lamanauskas V., Makarskaitė-Petkevičienė R., Lukavičienė V. Improving pedagogical internship: A case of Lithuania. Wyzwania i Zaniechania w Kształceniu Pedagogow, Tom 3. Siedlce: Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. 2019. P. 153-167.
 13. Mary A. King, Sweitzer, H. F. University of Hartford Towards a Pedagogy of Internships. 2018. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1188574.pdf>
 14. Paulikienė S. Veiksminga mentorystė: slaugos studijų atvejis. Tiltai, 1, 29-35.
 15. Romm I., Gordon-Messer S., Kosinski-Collin M. Educating Young Educators: A Pedagogical Internship for Undergraduate Teaching Assistants CBE Life Sci Educ. Summer. 2019. Vol. 9(2). P. 80-86.
 - Applied psychology and social work, 3, 67-71 [in Ukrainian].
 6. Lynenko, A. F. (2019). Readiness of future teachers for pedagogical activity. Pedagogy and Psychology, 1, 125-132 [in Ukrainian].
 7. Svatiev, A. V. (2011). Organization of professional training of trainers-teachers for future professional activity in higher educational institutions of Ukraine. Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports, 3, 125-132 [in Ukrainian].
 8. Sviertniev, O. A., & Holub, L. O. (2019). Formation of professional competence of the future teacher of physical culture in the conditions of pedagogical practice. Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports), 5, 161-165 [in Ukrainian].
 9. Sushchenko, L. P. (2003). Professional training of future specialists in physical education and sports (theoretical and methodological aspect). Zaporizhzhia: ZDU, 442. [in Ukrainian].
 10. Knight J. (2019). New rationales driving internationalization. International Higher Education, 34, 3-5.
 11. Kuh G. D. (2018). High-impact educational practices. High-impact educational practices: What they are, who has them, and why they matter. Washington, DC: Association of American Colleges and Universities, 13-30.
 12. Lamanauskas V., Makarskaitė-Petkevičienė R., & Lukavičienė V. (2019). Improving pedagogical internship: A case of Lithuania. Wyzwania i Zaniechania w Kształceniu Pedagogow, Tom 3. Siedlce: Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, 153-167.
 13. Mary A. King, & Sweitzer, H. F. (2018). University of Hartford Towards a Pedagogy of Internships. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1188574.pdf>
 14. Paulikienė, S. (2017). Veiksminga mentorystė: slaugos studijų atvejis. Tiltai, 1, 29-35.
 15. Romm, I., Gordon-Messer, S., & Kosinski-Collin, M. (2018). Educating Young Educators: A Pedagogical Internship for Undergraduate Teaching Assistants CBE Life Sci Educ. Summer; 9(2), 80-86.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2879384/>

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2879384/>

DOI: 10.31652/2071-5285-2024-17(36)-438-445

Відомості про авторів:

Єфанова В.В.; <https://orcid.org/0000-0002-5076-4186>; efanova.v@gmail.com;
Національний університет фізичного виховання і спорту України, вул. Фізкультури, 1,
м.Київ, 03150, Україна

Смірнова З.Д.; <https://orcid.org/0009-0003-9307-3654>; zsmirnova@uni-sport.edu.ua;
Національний університет фізичного виховання і спорту України, вул.
Фізкультури, 1, м.Київ, 03150, Україна

Хуртик Д.В.; <https://orcid.org/0000-0001-7948-9256>; dkhurtyk@uni-sport.edu.ua;
Національний університет фізичного виховання і спорту України, вул. Фізкультури, 1,
м.Київ, 03150, Україна

Резніченко Н.А.; <https://orcid.org/0009-0006-7464-7255>; nreznichenko@uni-sport.edu.ua;
Національний університет фізичного виховання і спорту України, вул.
Фізкультури, 1, м.Київ, 03150, Україна

Бобровський О.О.; <https://orcid.org/0009-0001-3804-2164>; obobrovskiy@uni-sport.edu.ua;
Національний університет фізичного виховання і спорту України, вул.
Фізкультури, 1, м.Київ, 03150, Україна